

» PLAN

Biblioteksplan för Sandvikens kommun 2019–2024

Styrdokumentets data

Beslutad av:	Kommunfullmäktige
Beslutsdatum och paragraf:	2019-09-23 § 130
Diarienummer:	KS2023/478
Giltighetstid:	2019–2024
Dokumentansvarig:	[Skriv text här]
För revidering ansvarar:	[Skriv text här]
För uppföljning och tidplan för denna ansvarar:	[Skriv text här]

Innehåll

1. Inledning	3
1.1 Hela kommunens biblioteksplan	3
1.2 Styrande och vägledande dokument för biblioteken i Sandvikens kommun. 3	
1.3 Utmaningar för Sandvikens kommun.....	4
2. Bibliotekens olika uppdrag	4
2.1 Folkbibliotek.....	5
2.2 Skolbibliotek.....	5
3. Sandvikens folkbibliotek	5
3.1 Organisation och medarbetare	5
3.2 Fokusområde: Prioriterade grupper och riktade insatser.....	7
3.3 Fokusområde: Digital delaktighet och MIK	10
3.4 Fokusområde: Litteratur och läsfrämjande	11
4. Biblioteksverksamhet i förskola och skola	15
4.1 Fokusområde: Förskola	16
4.2 Fokusområde: Grund- och grundsärskola	16
4.3 Fokusområde: Gymnasie- och gymnasiesärskola.....	17
5. Bibliotekssamverkan i Sandvikens kommun	17
6. Uppföljning av Sandvikens kommuns biblioteksplan	18
Källförteckning	19

1. Inledning

Enligt bibliotekslagen ska alla kommuner och landsting anta biblioteksplaner för sin verksamhet på biblioteksområdet¹. Denna biblioteksplan är ett strategiskt dokument för långsiktig utveckling av biblioteksverksamheten i Sandvikens kommun.

Sandvikens kommuns biblioteksplan utgår från bibliotekslagen (SFS 2013:801) och skollagen (SFS 2010:800) samt från Sandvikens kommuns vision. Sveriges biblioteksplaner följs upp av Kungliga biblioteket för att säkerställa att lagarna inom området omsätts i praktisk verksamhet.

I biblioteksplanen ges en nulägesbeskrivning av folkbiblioteket och fokusområden med tillhörande utmaningar, förskolornas biblioteksriktade verksamhet samt av skolbiblioteken på grundskola och gymnasium.

Biblioteksplanen avser även att tydliggöra samverkansområden mellan främst skol- och folkbiblioteken i Sandvikens kommun.

Biblioteksplanen berör verksamhet som Kultur- och fritidsnämnden samt Kunskapsnämnden ansvarar för.

Biblioteksplanen för Sandvikens kommun antogs av kommunfullmäktige 2019-09-23 och gäller för tiden 2019–2024.

1.1 Hela kommunens biblioteksplan

Sandvikens kommuns tidigare biblioteksplan antogs 2005 av Kultur- och fritidsnämnden, och reviderades sedan för att gälla 2013–2017. Den behandlade i första hand folkbiblioteksverksamheten. Nuvarande biblioteksplan omfattar all kommunal biblioteksverksamhet i Sandviken.

Biblioteksplanens innehåll har arbetats fram genom samtal och diskussioner i olika grupper inom skol- respektive folkbiblioteksverksamheterna. I grupperna har chefer, skolledare och medarbetare med insyn i frågorna ingått.

En genomlysning i enkätform om de kommunala grundskolornas bibliotek gjordes inför arbetet med biblioteksplanen.

1.2 Styrande och vägledande dokument för biblioteken i Sandvikens kommun

- FN:s konvention om barnens rättigheter
- Globala målen – Agenda 2030
- Unescos skol- och folkbiblioteksmanifest
- Bibliotekslagen (SFS 2013:801)
- Skollagen (SFS 2010:800)
- Läroplaner för förskola, grundskola och gymnasium
- Regional kulturplan Gävleborg 2019–2021
- Regional biblioteksplan för Region Gävleborg 2016-07-01 till 2019-12-31
- Sandvikens kommuns vision

¹ Bibliotekslag 17§ (SFS 2013:801)

- Kommunfullmäktiges strategiska områden samt respektive nämnds mål
- Kultur- och fritidspolitiska programmet

1.3 Utmaningar för Sandvikens kommun

I Översiktsplan för Sandvikens kommun 2030 samt rapporten Skillnader i livsvillkor och levnadsvanor i Sandvikens kommun (2018) identifieras ett antal utmaningar med bäring på den kommunala verksamheten²:

- Ökande befolkning från ca 39 200 invånare till 43 800 år 2030.
- Generationsskifte med ökat antal äldre.
- Förändrade krav på välfärden med ökad förväntan från medborgarna om en mer flexibel kommunal service.
- Ökad digitalisering med ständigt uppkopplade människor med nya förväntningar.
- Ökad global påverkan bland annat avseende klimatförändringar och människors rörlighet.
- Hög långtidsarbetslöshet bland unga.
- Ungdomars psykiska ohälsa.
- Stora skillnader i utbildningsnivå i kommunen.

2. Bibliotekens olika uppdrag

I bibliotekslagen (SFS 2013:801)³ och i skollagen (SFS 2010:800)⁴ bestäms inriktningen för bibliotekens uppdrag och verksamhet.

Det övergripande uppdraget och syftet är enligt bibliotekslagen att biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. Målsättningen är allas delaktighet i samhället.

Till det övergripande uppdraget och syftet hör även att biblioteken ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla.

Bibliotekens övergripande uppdrag stämmer överens med området ”Tillsammans skapar vi ett öppet och demokratiskt samhälle där kommunens verksamheter möter människors behov” i kommunens vision.

² Översiktsplan för Sandvikens kommun 2030: samrådshandling, Sandvikens kommun, 2017; Skillnader i livsvillkor och levnadsvanor i Sandvikens kommun, Sandvikens kommun, 2018

³ Bibliotekslag (SFS 2013:801)

www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/bibliotekslag-2013801_sfs-2013-801

⁴ Skollag (SFS 2010:800)

www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800

2.1 Folkbibliotek

Enligt bibliotekslagen ska varje kommun ha ett folkbibliotek.

Folkbiblioteket är en öppen offentlig plats där människor ges möjlighet att vara en aktiv del av det demokratiska samhället. Folkbiblioteket ska utan kostnad ge fri tillgång till olika former av resurser, media, databaser med mera, via det fysiska biblioteket eller genom biblioteket på webben. Folkbiblioteket är en utjämnande kraft i samhället med en verksamhet som är till för alla.

2.2 Skolbibliotek

Enligt skollagen ska eleverna i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ha tillgång till skolbibliotek.

Skolbiblioteket är en pedagogisk resurs som bland annat bidrar till elevernas språk- och läsutveckling samt till att de når sina utbildningsmål. Skolbibliotekets verksamhet är till för elever, pedagoger och annan skolpersonal.

3. Sandvikens folkbibliotek

Sandvikens folkbibliotek kännetecknas av nyfikenhet och en vilja att testa nya metoder och arbetssätt. För det tilldelades folkbiblioteket 2010 utmärkelsen Årets bibliotek av fackförbundet DIK⁵. Folkbiblioteket lyftes också fram i motiveringen när fackförbundet Vision för andra gången utsåg Sandvikens kommun till Årets kulturkommun 2018. En del i detta har samarbetet med föreningar, studieförbund och lokala kulturutövare.

3.1 Organisation och medarbetare

För folkbiblioteket ansvarar kultur- och fritidsnämnden vars mål löpande implementeras i verksamheten. Biblioteksplanen syftar till att beskriva hur folkbiblioteket uppfyller bibliotekslagen samt kommunens vision och nämndens mål. Aktiviteter konkretiseras sedan i folkbibliotekets verksamhetsplan.

Folkbiblioteket består av ett huvudbibliotek och fem filialer⁶. Tillsammans med övriga nio kommuner i Gävleborgs län ingår folkbiblioteket i det länsövergripande samarbetet HelGe-biblioteken.

Folkbiblioteket har ca 25 medarbetare samt en bibliotekschef. Medarbetarna är biblioteks- och informationsvetare, filialföreståndare, biblioteksassistenter eller informatörer.

3.1.1 Huvudbiblioteket

Huvudbiblioteket är en del av Kulturcentrum i Sandviken, som är ett samarbete mellan Kultur- och fritidsförvaltningen och Folkets hus. Förutom huvudbiblioteket finns här bland annat Konsthallen, Kulturskolan,

⁵ DIK - Dokumentation Information Kultur

⁶ Med ordet Folkbiblioteket avses i biblioteksplanen både huvudbiblioteket och filialerna, i annat fall skrivs de olika biblioteksenheterna ut.

Litteraturhuset Trampolin och Folkets hus. Samverkansansvar och samordning vilar på Kulturenheten. Samverkan sker på alla nivåer mellan verksamheterna i Kulturcentrum och i en gemensam programbok presenteras allas olika arrangemang. Huvudbiblioteket är öppet 365 dagar om året, 52 timmar/vecka.

3.1.2 Filialbiblioteken

I kommuns vision anges att ”Sandviken ska vara en aktiv stad med öppna mötesplatser för alla”. Samtliga fem filialer är mötesplatser i respektive kommundel. De bidrar till att skapa gemenskap och sammanhang samt fungerar i vissa fall som nav i det lokala kulturlivet.

Björksätra bibliotek är ett integrerat folk- och skolbibliotek beläget i en F-9 skola. Biblioteket är det enda biblioteket i kommunen med delad finansiering mellan Kunskapsförvaltningen och Kultur och -fritidsförvaltningen. Biblioteket har ett tydligt fokus på barn och unga från förskoleålder och uppåt vilket speglas i ett brett utbud av barn- och ungdomsböcker samt i den verksamhet som bedrivs för skolans elever. En ombyggnad av biblioteket är planerad under biblioteksplanens period. Biblioteket är öppet 25 timmar/vecka och har två medarbetare.

Järbo bibliotek är ett bibliotek med social betydelse för särskilt de äldre på orten men hit kommer även elever och pedagoger från den närliggande skolan. Biblioteket är öppet 22 timmar/vecka och har en medarbetare.

Storviks bibliotek är en mötesplats mitt i Storvik där de boende träffas kring till exempel berättande eller för att se lokal konst som ställs ut i lokalen. Familjecentralen är en viktig samarbetspartner. Biblioteket är öppet 41 timmar/vecka och har två medarbetare.

Åshammars bibliotek är en samlingsplats för de boende i området. Biblioteket besöks också regelbundet av klasser från den intilliggande skolan. Biblioteket är öppet 24 timmar/vecka och har en medarbetare.

Österfärnebo bibliotek är lokaliserat till Österfärnebo skola. Filialen fungerar som en samlingspunkt för hela bygden och en mötesplats för ortens olika föreningar. Skolans elever besöker regelbundet biblioteket. Arrangemang planeras och genomförs tillsammans med föreningar. Biblioteket är öppet 22 timmar/vecka och har en medarbetare.

3.1.3 Litteraturhuset Trampolin

Litteraturhuset Trampolin är en egen verksamhet som sedan 2013 är en del av Kulturcentrum och ingår i enheten Bibliotek. Verksamhetsutvecklare driver arbetet på Litteraturhuset Trampolin.

Målgruppen för Litteraturhuset Trampolin är barn i åldrarna 0–18 år. Verksamheten består i nuläget av tre delar; lär- och upplevelsemiljön, kunskapscentret och forskningsresursen. Barnkonventionen är en utgångspunkt för arbetet.

Det centrala syftet med verksamheten är att verka för barns och ungas läs- och språkutveckling genom estetiska uttrycksformer, med fokus på

berättande. Verksamheten har ett utforskande arbetssätt och undersöker hur nya metoder för läs- och språkstimulans kan tas fram.⁷

Genom bland annat Litteraturhusbloggen och Facebook sprider Litteraturhuset Trampolin inspiration och kunskap. 2018 utkom boken Trampolinmodellen – ett lekfullt sätt att stärka barns och ungas läs- och språkutveckling.⁸

I arbetsgruppen Dela läslust, där medarbetare från folkbiblioteket och Litteraturhuset Trampolin deltar, sker ett kompetensutbyte med det övergripande syftet att skapa en likvärdig verksamhet för alla barn och unga.

3.1.4 HelGe-biblioteken - Hälsingland och Gästrikland

Sandvikens folkbibliotek är sedan 2006, tillsammans med Kultur Gävleborg och de andra nio kommunerna i Gävleborgs län, en del av HelGe-biblioteken.

Genom samarbetet ges invånarna i Gävleborgs län tillgång till ett stort och brett medieutbud. HelGe-biblioteken har en gemensam webb med katalog, inspirationssida för barn och vuxna samt ett gemensamt lånekort. Folkbiblioteken erbjuder tillsammans digitala tjänster som e-böcker, appen Biblio för ljud- och e-böcker och ger tillgång till olika databaser. Kostnaderna för biblioteksdatasystemet delas utifrån kommunernas invånarantal. HelGe-biblioteken har även en gemensam medieplan och – policy samt strategi för barn- och ungdomsverksamheten.⁹

3.2 Fokusområde: Prioriterade grupper och riktade insatser

Biblioteket är till för alla men bibliotekslagen definierar tre prioriterade grupper:

- Personer med funktionsnedsättning
- Nationella minoriteter
- Personer som har annat modersmål än svenska

Utöver dessa grupper riktar folkbiblioteket i Sandviken insatser mot målgruppen

- Barn, ungdomar och unga vuxna
- Äldre

Inom detta område verkar folkbiblioteket för att uppnå området i kommunens vision om att ”Vi har ett tolerant och jämlikt samhälle där alla har samma möjligheter”.

⁷ Litteraturhuset Trampolin <https://www.facebook.com/events/252967938687968/>; Litteraturhusbloggen <http://litteraturhusbloggen.se/>

⁸ Trampolinmodellen – ett lekfullt sätt att stärka barns och ungas läs- och språkutveckling, Karin Forsgren Anderung och Elin Folkesson, Sandviken, 2018

⁹ Medieplan för Helge-biblioteken 2018–2020, 2018

3.2.1 Personer med funktionsnedsättning

Enligt bibliotekslagen ska biblioteken ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning.¹⁰ Biblioteken ska utifrån deras olika behov och förutsättningar, bland annat erbjuda litteratur och tekniska hjälpmedel för att ta del av information.

Sandvikens folkbibliotek tillhandahåller medier för olika sätt att läsa; lättlästa böcker, böcker med stor stil, talböcker i fysisk eller digital form, taktila bilderböcker, berättelser med tecken som stöd med mera. För barn är de flesta av dessa media samlade i Äppelhyllan som är ett nationellt koncept.

Utmaningar:

- Att tillhandahålla media, teknik och digitala lösningar enligt målgruppens önskemål och behov.
- Att marknadsföra och nå ut med nya tjänster.

3.2.2 Nationella minoriteter

Biblioteken ska enligt bibliotekslagen bland annat erbjuda litteratur på minoritetsspråken finska, meänkieli, samiska, romani chib och jiddisch. Minoritetsgruppernas rättigheter bestäms även i språklagen och i lagstiftningen om nationella minoriteter och minoritetsspråk.¹¹

Sedan 2013 är Sandvikens kommun en del av det finska förvaltningsområdet. Det innebär bland annat att finskspråkiga kommunmedborgare har rätt att använda finska i sina kontakter med kommunen¹². På folkbiblioteket finns litteratur, film och ljud- och talböcker för barn, unga och vuxna¹³. Ett språkpaket delas ut till finskspråkiga familjer med små barn, inspirationsträffar och viss programverksamhet för barn och vuxna arrangeras i samråd med kommunens samordnare för finskt förvaltningsområde.

3.2.3 Personer som har annat modersmål än svenska

För personer som har annat modersmål än svenska ska biblioteken enligt bibliotekslagen bland annat erbjuda litteratur på lättläst svenska samt på andra språk än svenska och de nationella minoritetsspråken. Av Sandvikens kommuns 39 200 invånare är 17 % utrikesfödda¹⁴. De största språkgrupperna i kommunen är arabiska, tigrinja, somaliska, kurmanji, dari och farsi¹⁵. En

¹⁰ ”Funktionsnedsättning innefattar många olika variationer i mänskliga förmågor och funktioner. Det kan handla om nedsatt rörelseförmåga, nedsatt syn, nedsatt hörsel, dövhet, dövblindhet samt nedsatt röst- och talfunktion, nedsatt kognitiv förmåga, besvär i andningsorgan, allergier eller överkänslighet, andra nedsättningar och variationer i funktionsförmåga”. Myndigheten för delaktighet www.mfd.se

¹¹ Språklagen (SFS 2009:600)

www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/spraklag-2009600_sfs-2009-600;
Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk (SFS 2009:724)

www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2009724-om-nationella-minoriteter-och_sfs-2009-724

¹² För mer information om finskt förvaltningsområde:

www.sandviken.se/suomeksipafinska/suomenkielinenhallintoaluefinsktforvaltningsomrade.4.50f833313ef12060773b3b.html

¹³ Enligt Myndigheten för tillgängliga medier är en talbok avsedd för personer med permanent eller tillfällig läsnedsättning. Talboken produceras med offentliga medel och i enlighet med upphovsrättslagen. Ljudboken är, till skillnad från talboken, en helt kommersiell produkt som följer vanliga upphovsrättsliga regler och kan lånas eller köpas av alla. www.mtm.se

¹⁴ www.sverigeisiffror.scb.se

¹⁵ www.informationsverige.se

stor del av framför allt huvudbibliotekets besökare kommer från dessa språkgrupper.

Personer med annat modersmål än svenska besöker Sandvikens folkbibliotek främst för att låna böcker, läsa, umgås, använda datorer, studera eller för att få hjälp med olika samhällsfrågor. Folkbiblioteket erbjuder läxhjälp och möjlighet att delta i lättlästa bokcirklar. Elever och pedagoger från svenska för invandrare samt Centrum för vuxnas lärande erbjuds biblioteksvisningar, bokprat och presentationer av HelGe-bibliotekens webb.

Av det fysiska mediebeståndet på HelGe-biblioteken i Gävleborg, där Sandvikens folkbibliotek ingår, utgörs 23 % av mångspråkiga medier. Det är störst andel jämfört med övriga län i landet. Tillgången på litteratur på andra språk än svenska är således relativt stor.¹⁶

Folkbibliotekets bokbestånd på lättläst svenska är anpassat för målgruppen, litteraturen är genreindeldad och placerad utifrån svårighetsgrad. Här finns även fakta om Sverige och om svenskt samhälle och arbetsliv för nya svenskar samt litteratur för språkstudier i svenska.

Utmaningar:

- Att hitta effektiva former för att främja integration och inkludering.
- Att skapa verksamhet riktad mot olika språkgrupper.

3.2.4 Barn, ungdomar och unga vuxna

Enligt det Kultur- och fritidspolitiska programmet ska kultur för barn och unga vara prioriterat i det kommunala utbudet. I Sandviken märks det genom att vi tar ett samlat grepp om personalens kompetens och verksamhetens utbud inför att barnkonventionen blir lag 1 januari 2020.

Barnrättssamordnare från olika enheter, däribland folkbiblioteket, ansvarar för personalens kompetensutveckling och för att barnens rättigheter följs i vår verksamhet.

Kulturskolan, Folkbiblioteket, Kulturenheten och Fritidsenheten har tillsammans deltagit i projektet Mer för fler som drivits av Sveriges kommuner och landsting (SKL). Lärdomar dragna ur projektet kan sedan användas för att på ett strukturerat sätt utveckla kulturverksamhet för barn och unga mellan 13–19 år på Kulturcentrum.

För bibliotekets del betyder detta att vi kommer att samverka i många konstellationer kring målgruppen.

Utmaningar:

- Att möta ungdomsarbetslösheten med biblioteksverksamhet.
- Kompetensutveckling kring bemötandefrågor och psykisk ohälsa bland unga.
- Att öka ungas delaktighet i bibliotekets verksamhet.

¹⁶ Migration och språklig mångfald: Bibliotekens roll i det flerspråkiga samhället, Kungliga biblioteket, 2017.

3.2.5 Äldre

Den äldre befolkningen i Sandvikens kommun växer. År 2030 beräknas kommunen bestå av 43 800 invånare. Av dessa antas 23 % vara äldre än 65 år, ungefär en av tre personer i den åldersgruppen kommer att vara över 80 år.¹⁷

En större äldre befolkning innebär fler som har tid och möjlighet att besöka folkbiblioteket. I synnerhet filialerna och de program som arrangeras där har betydelse. Fler äldre innebär även ett ökat antal personer som inte har möjlighet att ta sig till folkbiblioteket. Dessa behöver stöd och hjälpinsatser för att ta del av folkbibliotekets tjänster och utbud. En åldrande befolkning innebär också en större andel människor med olika former av funktionsnedsättning.

I dagsläget erbjuder folkbiblioteket uppsökande verksamhet i form av Boken kommer vilket innebär att media levereras hem till personer som själva inte kan ta sig till biblioteket.

Genom ett samarbete mellan folkbiblioteket och Anhörigstöd läser frivilliga högt på äldreboenden. Fortbildning av högläsarna sker i folkbibliotekets regi.

Utmaningar:

- Att utveckla samverkan med civilsamhället och volontärer när folkbiblioteket inte räcker till för att möta ett ökande behov.
- Att nå ut till den ökande äldre befolkningen med annat modersmål än svenska.

3.3 Fokusområde: Digital delaktighet och MIK

Enligt bibliotekslagen ska folkbiblioteket verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet. För de som står utanför ska folkbiblioteket ha en utjämnande effekt och bidra till att den digitala delaktigheten ökar.

Detta arbete ligger i linje med kommunens vision om ”Ett öppet och demokratiskt samhälle som stödjer lokal och individuell utveckling”.

Klyftorna mellan de som behärskar informationsteknik och digitala tjänster och de som inte gör det växer. En grupp som är viktig att ta hänsyn till är den del av den äldre befolkningen som idag står utanför den digitala delen av samhället. Även bland andra grupper t ex hos utrikes födda finns bristande kompetens i informationsteknik och hur den kan användas för samhällsservice och lärande.¹⁸

Ett ökat flöde av information skapar även behov hos allmänheten av att kunna sortera, värdera och kritiskt granska. För att hantera detta krävs en god medie- och informationskunnighet (MIK). Detta är särskilt angeläget i bibliotekets uppdrag kopplat till demokrati och folkbildning.

För att folkbiblioteket ska ligga i framkant ser vi behov av kompetenshögjande insatser i MIK samt en uppgradering av framför allt

¹⁷ Översiktsplan för Sandvikens kommun 2030: samrådshandling, Sandvikens kommun, 2017

¹⁸ En lägesbild av digital kompetens, Digitaliseringsrådet, 2018.

http://www.digitaliseringsradet.se/media/1311/laegesbild_digitalkompetens_slutversion_utanappendix.pdf

filialbibliotekens IT-miljö. Under 2019–2020 kommer folkbibliotekets medarbetare att delta i den nationella kompetenshöjande insatsen Digitalt först som samordnas av respektive regional biblioteksverksamhet på uppdrag av regeringen och Kungliga biblioteket.

Huvudbiblioteket erbjuder idag en IT-miljö bestående av bokningsbara datorer, scanner, kopiering och utskrifter, Ipads, wifi samt öppna IT-drop in en gång per vecka för enskild guidning, med syftet att öka den digitala kunskapen och delaktigheten. Dagligen söker sig människor till Sandvikens folkbibliotek för att utföra och få hjälp med olika digitala tjänster. Folkbiblioteket fungerar ofta som en sorts medborgarservice och hjälper i det dagliga arbetet till med IT-frågor och blir ett substitut för andra instanser så som banker, Försäkringskassan eller Arbetsförmedlingen.

Folkbiblioteket är alltid tillgängligt på webben och har en e-tjänst för ansökan om bibliotekskort. Därutöver erbjuder folkbiblioteket e-böcker, digitala tidningar och tidskrifter samt databaser.

Utmaningar:

- Definiera folkbibliotekets uppdrag och befogenheter kopplat till IT-frågor.
- Kompetensutvecklas i takt med tiden.
- Att erbjuda teknik och IT-tjänster på ett likvärdigt sätt i kommundelarna.

3.4 Fokusområde: Litteratur och läsfrämjande

Enligt bibliotekslagen ska folkbiblioteken främja läsning, litteraturens ställning och tillgången till litteratur. Folkbibliotekens utbud och tjänster ska präglas av allsidighet och kvalitet.

Det läsfrämjande uppdraget handlar om att få fler personer att ta del av litteratur och att få de som redan tar del av litteratur att öka bredden och mängden av litteraturen de tar del av.

Ett vidgat litterärt textbegrepp gör att även berättelser i andra former, så som film och tv-spel, inkluderas i det läsfrämjande arbetet.

Språket hos den som läser utvecklas kontinuerligt genom hela livet. Genom språket sätter vi ord på tankar och känslor, kommunicerar med varandra och tar till oss information. Ett komplext språk ökar möjligheten att vara medskapare till och del av det öppna demokratiska samhället.

Genom litteraturen inhämtas kunskap vilket kan leda till fördjupning och personlig utveckling. Genom det vi läser kan vi för en stund vara någon annan, byta tid och rum samt öppna nya perspektiv. I litteraturen är världen alltid närvarande och är därför ett viktigt redskap vid integrationsarbete.

På Sandvikens folkbibliotek sker det läsfrämjande arbetet både i det fysiska biblioteket och digitalt. Det digitala läsfrämjande arbetet sker kontinuerligt för alla grupper genom sociala medier och på HelGe-bibliotekens gemensamma inspirationssidor.

Sandvikens folkbiblioteks medieplanering och inköp utgår från HelGebibliotekens gemensamma medieplan och -policy. Enligt mediepolycyn ska folkbiblioteken ha ett inkluderande förhållningssätt och utgå från de sju lagstiftade diskrimineringsgrunderna¹⁹.

För att biblioteksplanen ska vara lätt att överblicka har vi delat upp beskrivningen av det läsfrämjande arbetet för barn och unga respektive vuxna.

3.4.1 Läsfrämjande – barn och unga

Folkbiblioteken har enligt bibliotekslagen i uppdrag att ägna särskild uppmärksamhet åt barn och unga för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning.

För barn från hem med liten läsvana spelar Sandvikens folkbibliotek en roll som utjämnare. Detta är ett av folkbibliotekets mål enligt det kultur- och fritidspolitiska programmet.

För barn och unga i förskola och skola

För att säkerställa att alla barn får likvärdiga möjligheter att uppleva och skapa kultur under sin tid i förskola och skola införs ett Kulturlöfte i kommunen. Kulturlöftet utgår från olika enheter i Kulturcentrum, som tillsammans med förskolor och skolor i Sandvikens kommun ska garantera att alla barn och unga får likvärdig del av ett gemensamt kulturutbud. Ett införandeprojekt löper under läsåret 2018/19, för att lanseras fullt ut läsåret därpå.

Det som ingår i Kulturlöftet för folkbibliotekets del är att bjuda in till bokskola för alla elever i förskoleklass, bokprat och genomgång av HelGeweppen för årskurs 2 och 5 samt ett författarbesök för årskurs 3. Folkbiblioteket deltar tillsammans med andra verksamheter i Kulturcentrum i litteraturprojekt för årskurs 5 och 8. Projektet utgår från en bok och kombinerar olika estetiska uttrycksformer samt eget skapande. Folkbiblioteket ingår i Kulturcentrums gemensamma arrangemang Kulturveckan för årskurs 2 och 3, där utgångspunkten är en berättelse samt möjligheten att prova på olika kulturella uttryck. Årskurs 7 erbjuds bokprat som en tilläggstjänst.

Förskolorna får under hela året boklådor sända till sig. Ett tillval för förskolorna är Fantasifabriken med Litteraturhuset Trampolin som genomförs på både huvudbibliotek och filialer.

Utöver utbudet inom ramen för Kulturlöftet möter folkbiblioteket regelbundet barn och unga som till exempel kommer på besök med förskolegrupper och skolklasser. Lokala samarbeten förekommer också mellan skola och folkbibliotek där folkbiblioteket på olika sätt stöttar elevernas lärande och läsutveckling.

¹⁹ kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning och ålder.

För barn och unga på fritiden

Det läsfrämjande arbetet inleds på mödravårdscentralen. Filmen Upptäck språket, framtagen av folkbiblioteket och Litteraturhuset Trampolin, visar på språkets och läsningens betydelse för de blivande föräldrarna.²⁰ För de minsta ordnas olika aktiviteter för att tidigt stimulera språkutvecklingen och väcka intresset för böcker. Det erbjuds bland annat visningar för BVC-grupper, baby-caféer, pekboksäventyr och sagostunder.

Sandvikens folkbibliotek driver ett projekt, finansierat av Region Gävleborg, kallat Kapprumsbibliotek. På ett antal förskolor och en familjecentral finns böcker som kan lånas hem av barn och vårdnadshavare. Syftet är att nå fler barn och föräldrar genom en utåtriktad biblioteksverksamhet samt att kompetensutveckla förskolepersonal med flera.

HelGe-biblioteken driver gemensamt läsprojektet Böckerna du inte får missa – 50 böcker att läsa innan du fyller 6 år för att främja högläsning i hemmet.²¹

På fritidshemmen i kommunen tillhandahåller folkbiblioteket Fritidslådan som är fylld med lättlästa böcker för att stimulera barn och pedagoger till läsning.

Under skolloven erbjuds aktiviteter som handlar om berättande, läsning och eget skapande.

Utmaningar:

- Att prioritera verksamheten för att nå barn och unga där behoven är som störst.
- Att göra barn och unga mer delaktiga i utformningen av verksamheten.
- Att nå fram till vårdnadshavare om vikten av läsning.
- Att kunna erbjuda välkomnande lokaler som passar varierande åldersgrupper.

3.4.2 Läsfrämjande – vuxna

För vuxna bedrivs ett läsfrämjande arbete som skapar gemenskap och mervärde kring litteraturen och det lästa. På huvudbibliotek och filialer erbjuds olika former av social läsning, till exempel bokcirkel med olika teman. Bokcirkelpåsar finns framtagna för de som träffas utanför folkbiblioteket. Med jämna mellanrum arrangeras större läsprojekt för vuxna i syfte att väcka läslust, utmana och fördjupa läsningen. Ett exempel är En svensk läsklassiker som lyftes fram i motiveringen när Sandvikens kommun tilldelades utmärkelsen Årets kulturkommun 2018. Folkbiblioteket bjuder in till olika arrangemang om litteratur och läsning, till exempel återkommande bokfrukostar på huvudbibliotek och filialer. I Podysseen, folkbibliotekets podd, görs tematiska inslag om främst litteratur och film i läsfrämjande syfte.

²⁰

<https://sandviken.se/kulturfritid/kulturcentrum/litteraturhusettrampolin/upptackspraketfilmformvc.4.2ad677fa15e05bc818f85a2.html>

²¹ www.helgebiblioteken.se/web/arena/50-bocker-du-inte-far-missa

I ett långsiktigt samarbete mellan huvudbiblioteket, IF Metall, Sandvik och ABF Gästrikebygden finns i nuläget sju arbetsplatsbibliotek på Sandvik. Genom arbetsplatsbiblioteken är litteratur och annan media lättillgänglig där människor tillbringar en stor del av sin tid – på jobbet. Folkbiblioteket bistår med inköp, samordning och bjuder in till träffar för arbetsplatsbibliotekens bokombud.

Utmaningar:

- Att nå nya målgrupper samtidigt som vi behåller de befintliga.
- Att nå ut med de aktiviteter vi erbjuder.
- Att testa nya metoder att bedriva läsfrämjande verksamhet på.

3.4.3 Fokusområde: Bildning, lärande och demokrati

Enligt bibliotekslagen ska biblioteken bland annat främja intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning. I kommunens vision ses det livslånga lärandet och möjligheten till utbildning som avgörande framgångsfaktorer, såväl för samhället som individen. Här fyller Sandvikens folkbibliotek en central funktion genom sitt utbud av facklitteratur och informationsteknologi på olika nivåer för både formella och informella studier.

Folkbiblioteket erbjuder bokningsbara datorer, släktforskaratorer samt wifi. Däremot har folkbiblioteket inga bokningsbara studierum eller anpassade studieplatser, trots det väljer många att studera där.

Utmaningar:

- Att skapa en fungerande studiemiljö i lokaler som samtidigt ska tillgodose en rad andra gruppers behov.

3.4.4 Fokusområde: Det öppna rummet

Enligt bibliotekslagen ska biblioteken verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsinhämtning och fri åsiktsbildning. I kommunens vision lyfts ett nyskapande kulturliv som bidrar till livskvalitet, hälsa och tillväxt.

Sandvikens folkbibliotek strävar efter att vara en öppen mötesplats och har en programverksamhet som syftar till att stimulera, utmana, roa och bidra till ett levande kulturliv i kommunen.

Folkbiblioteket erbjuder arrangemang för olika målgrupper så som barnteater, föreläsningar om aktuella samhällsfrågor, författarbesök och samtal. BLÄCK författarscen är ett exempel på ett återkommande evenemang som genomförs på huvudbiblioteket ca fyra-fem gånger per år. För de minsta är Familjelördag, som kombinerar berättande och eget skapande, ett etablerat koncept på huvudbiblioteket och Litteraturhuset Trampolin.

De olika arrangemangen genomförs ofta i samarbete med andra enheter, förvaltningar, studieförbund och föreningar.

Programverksamheten är mest frekvent på huvudbiblioteket, där den planeras tillsammans med övriga enheter i Kulturcentrum. Filialbiblioteken

genomför då och då egna arrangemang, ofta med en lokal anknytning eller kopplade till barnverksamheten.

Utmaningar:

- Utveckling av programverksamheten och utbudet på filialerna.
- Att vara angelägen och relevant för fler samt att bredda våra målgrupper, utan att tappa befintliga deltagare.
- Att utveckla lokaler och verksamhet för att möta olika målgruppers behov.

3.4.5 Fokusområde: Vår miljö - vårt ansvar

I Sandviken är miljöfrågor viktiga. Vi har lärt oss att leva och verka inom naturens ramar. Vi arbetar för en långsiktig hållbar utveckling.

Visionen lyfter på detta sätt miljöfrågan och folkbibliotekens roll i det demokratiska samhällets utveckling gör att vi ser frågan som extra angelägen.

Sandvikens kommun skrev i november 2018 på en avsiktsförklaring för att nå de globala målen i Agenda 2030, där flera mål är kopplade till miljöfrågor där vi förbinder oss till att verka för att lösa klimatkrisen.

Under 2019 planeras och genomförs programverksamhet på huvudbiblioteket kring miljö- och klimatfrågan.

Utmaningar:

- Hur vi ur ett biblioteksperspektiv bidrar till att nå de mål i Agenda 2030 som är kopplade till klimat och miljö.

4. Biblioteksverksamhet i förskola och skola

För verksamheten i förskola och skola ansvarar Kunskapsnämnden. I kommunens vision anges att ”Vi lär för livet” vilket alla nivåer av kommunens utbildning arbetar mot och där biblioteksverksamheten i förskola och skola ingår.

Skolbiblioteket ska vara en pedagogisk resurs som bidrar till att eleverna når sina utbildningsmål. I biblioteks- och skollagen saknas förtydliganden om vad ett skolbibliotek är eller hur det ska utformas. Skolinspektionen har formulerat riktlinjer för vad som ska vara uppfyllt för att eleverna ska anses ha tillgång till ett skolbibliotek²²:

- Eleverna har tillgång till ett skolbibliotek i den egna skolenhetens lokaler eller på rimligt avstånd från skolan som gör det möjligt att kontinuerligt använda biblioteket som en del av elevernas utbildning för att bidra till att nå målen för denna.
- Biblioteket omfattar böcker, facklitteratur och skönlitteratur, informationsteknik och andra medier.

²² Skolinspektionens krav på skolbibliotek
www.skolinspektionen.se/sv/Rad-och-vagledning/Stallningstaganden/skolbibliotek/

- Biblioteket är anpassat till elevernas behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning.

Till skillnad från folk- och skolbiblioteken omfattas inte förskolan av biblioteks- eller skollagens bestämmelser om bibliotek. I förskolans läroplan finns dock mål om språk, kommunikation, kultur och kunskapsinhämtning som kan kopplas till biblioteksverksamhet.²³

4.1 Fokusområde: Förskola

I Sandvikens kommun finns 26 kommunala förskolor med cirka 100 avdelningar. Det är brist på förskoleplatser och en utbyggnad av förskolor pågår.

Inom ramen för Kulturlöftet skickas boklådor från folkbiblioteket till alla förskolor, vilket underlättar arbetet för förskolepersonalen. Personalen kommer ofta med önskemål om olika teman och anpassar därigenom urvalet till verksamheten.

Alla barn är inte biblioteksbesökare. Här kan förskolan göra skillnad genom att introducera biblioteket för att låta barnen själva välja, låna och lämna böcker. Genom att skapa läsmiljöer på förskolorna kan pedagogerna inspirera till läsning och väcka intresset för böcker. Pedagogerna ska också informera både barn och vårdnadshavare om vikten av att läsa.

Utmaning:

- Att skapa likvärdighet för alla barn i förskolan avseende biblioteksrelaterade frågor.

4.2 Fokusområde: Grund- och grundsärskola

I Sandvikens kommun finns 14 kommunala grundskolor samt en fristående. Det finns cirka 4600 elever i grundskolan, av dessa går ungefär 90 % i den kommunala skolan. Antalet elever på varje skola varierar mellan cirka 30 och 700. Grundskolan beräknas, enligt Kunskapsförvaltningen, ha cirka 4900 elever år 2025. Det pågår förändringar i skolstrukturen för att möta det ökande elevantalet.

Tillgången till skolbibliotek skiljer sig åt mellan de olika skolorna. Den genomlysning av skolbiblioteksverksamheten som gjorts i samband med upprättandet av denna plan visar på att frågor om bemanning, lokaler, bestånd, fortbildning, systematisk samverkan, läsfrämjande arbete, MIK-frågor (medie- och informationskunnighet) samt digital kompetens behöver utredas ytterligare.

Med ett par undantag är det genom folkbiblioteket som behoven hos de enligt bibliotekslagen prioriterade grupperna – personer med funktionsnedsättning, nationella minoriteter samt människor med annat modersmål än svenska - tillgodoses.

²³ Läroplan för förskolan, Lpfö98, Skolverket, 2016
<https://www.skolverket.se/undervisning/forskolan/laroplan-for-forskolan/laroplan-lpfo-98-for-forskolan>

Utmaningar:

- Att utifrån styrdokumentens intentioner skapa likvärdighet när det gäller tillgång till skolbibliotek.
- Att utveckla skolbibliotekens roll som pedagogiska resurser.

4.3 Fokusområde: Gymnasie- och gymnasiesärskola

I Sandvikens kommun finns en kommunal och en fristående gymnasieskola. Cirka 1100 elever studerar på den kommunala Bessemerskolan. På Bessemerskolan finns högskoleförberedande program, yrkesprogram med olika inriktningar samt introduktionsprogram. Bessemerbiblioteket bemannas av två bibliotekarier och består av en bibliotekshall med media, studierum, föreläsningssal samt av ett så kallat makerspace med plats för traditionellt, tekniskt och digitalt skapande för elever och lärare. Det utgör en levande mötesplats för elever, grupper och klasser.

Bessemerbiblioteket tilldelades 2018 utmärkelsen Skolbibliotek i världsklass av fackförbundet DIK för sitt goda och långsiktiga kvalitetsarbete.²⁴ Samma år utsågs Bessemerbiblioteket till Årets skolbibliotek av Nationella skolbiblioteksgruppen.

Utmärkelserna är ett resultat av Bessemerbibliotekets insatser för att vara en resurs i det pedagogiska arbetet. Bessemerbiblioteket ingår i skolans processarbete vilket syftar till kvalitetssäkring och progression. Genom den så kallade Bessemermodellen tydliggörs en kontinuerlig samverkan mellan bibliotekarier, pedagoger och skolledare i syfte att eleverna ska uppfylla målen.²⁵

Skolans bibliotekarier arbetar för att skapa livslånga biblioteksanvändare och informationskunniga samhällsmedborgare vilket bidrar till att uppfylla kommunens vision om att skapa ett öppet och demokratiskt samhälle.

Utmaning:

- Att upprätthålla och ytterligare utveckla kvalitetsarbetet.

5. Bibliotekssamverkan i Sandvikens kommun

I syfte att ge alla tillgång till landets samlade biblioteksresurser ska bibliotek och bibliotekshuvudmän inom det allmänna biblioteksväsendet samverka, detta enligt bibliotekslagen.²⁶

Biblioteksverksamheten på folk- och skolbiblioteken samt i förskolan förenas i arbetet med att uppnå kommunens vision inom områdena ”Tillsammans skapar vi ett öppet och demokratiskt samhälle” samt ”Vi lär för livet” berör särskilt biblioteksverksamheten. För att målen ska uppnås på bästa sätt krävs samverkan mellan de olika biblioteken. Genom samverkan gör vi varandra bättre.

²⁴ DIK - Dokumentation Information Kultur

²⁵ Biblioteksplan för Bessemerbiblioteket, Bessemerskolan, 2016 online.fliphtml5.com/iaqu/mdvn/#p=2

²⁶ §14 Bibliotekslag (SFS 2013:801)

Vi tar del av varandras kompetens inom olika delar av biblioteksverksamheten. Representanter från skolbiblioteken träffas regelbundet i Skolbiblioteksgruppen för att diskutera verksamhetsfrågor, dela erfarenheter och till exempel genomföra studiebesök eller utbildningar tillsammans. Bessemersbiblioteket har specialkompetens om målgruppen unga och arrangerar fortbildningar ur ett skolbiblioteksperspektiv, till exempel om medie- och informationskunnighet (MIK), för bibliotekspersonal och pedagoger. Folkbiblioteket bjuder regelbundet in pedagoger för information om aktuella böcker.

Grundskolornas medieförsörjning kompletteras av eller utgår i vissa fall helt ifrån folkbiblioteket som erbjuder pedagogerna fack- och skönlitteratur samt gruppuppsättningar. Folkbiblioteket står för transporten av media mellan folkbibliotek och förskola eller skola. Folkbiblioteket bidrar även med biblioteksdatasystemet som gör media sökbart och har funktioner för utlån och återlämning med mera. Folkbiblioteket ordnar fortbildning i datasystemet för skolbibliotekspersonal.

Olika former av samverkan sker för att öka tillgängligheten till media samt för att skapa likvärdighet. Förskola och folkbibliotek har tillsammans byggt upp kapprumsbibliotek på förskolor. För elever i grundskolan med till exempel någon form av läs- eller funktionsnedsättning ger folkbiblioteket tillgång till digitala talböcker från Myndigheten för tillgängliga medier samt Legimus. Genom Kulturlöftet sker samverkan mellan grundskola och folkbibliotek för att skapa en bred och likvärdig verksamhet för barn och unga.

Viss samverkan sker kring lokaler i de fall där folkbiblioteket är beläget i skolor samt i enstaka fall kring personal.

Utmaningar:

- Att formalisera och skapa dialog mellan de båda förvaltningarna inom aktuella samverkansområden.
- Att tydliggöra syfte och uppdrag för skolbiblioteksgruppen för att resurser och kompetens ska användas på bästa sätt.

6. Uppföljning av Sandvikens kommuns biblioteksplan

Ansvaret för uppföljning av de utmaningar som anges i biblioteksplanen vilar på respektive förvaltning – kultur- och fritidsförvaltningen samt kunskapsförvaltningen. De båda förvaltningarna ansvarar tillsammans för uppföljningen av de gemensamma utmaningarna.

Biblioteksplanen följs upp årsvis under biblioteksplanens livslängd 2019–2024.

Källförteckning

- Barnkonventionen: FN:s konvention om barnens rättigheter (2009). Stockholm: UNICEF Sverige.
- Bessemerbiblioteket (2016). Biblioteksplan för Bessemerbiblioteket. Sandvikens kommun: Bessemerskolan.
- <http://online.fliphtml5.com/iaqu/mdvn/>
- Digitaliseringsrådet (2018). En lägesbild av digital kompetens. Stockholm: Digitaliseringsrådet.
- HelGe-biblioteken (2018). Medieplan för Helge-biblioteken 2018–2020
- Kungliga biblioteket (2017). Den femte statsmakten. Stockholm: Kungliga biblioteket.
- https://nationellbiblioteksstrategi.blogg.kb.se/files/2017/09/Den_femte_statsmakten_WEBBVERSION.pdf
- Kungliga biblioteket (2018). Från ord till handling: på väg mot en nationella biblioteksstrategi: utkast. Stockholm: Kungliga biblioteket.
- http://nationellbiblioteksstrategi.blogg.kb.se/files/2018/05/Från_ord_till_handling_WEBB.pdf
- Kungliga biblioteket (2017). Migration och språklig mångfald: Bibliotekens roll i det flerspråkiga samhället. Stockholm: Kungliga biblioteket.
<http://nationellbiblioteksstrategi.blogg.kb.se/files/2015/12/Migration-och-språklig-mångfald-bibliotekens-roll-i-det-flerspråkiga-samhället.-20171101.pdf>
- Lpfö 98 (2016). Läroplan för förskolan Lpfö 98: reviderad 2016. Stockholm: Skolverket.
- <https://www.skolverket.se/undervisning/forskolan/laroplan-for-forskolan/laroplan-lpfo-98-for-forskolan>
- Länsstyrelsen i Västra Götaland. Information om Sverige.
- www.informationsverige.se
- Sandvikens kommun (2016). Omvärldsbevakning: för Sandvikens kommun 2016 med sikte mot 2025. Sandviken: Sandvikens kommun.
- Sandvikens kommun (2017). Sandvikens kommuns kultur- och fritidspolitiska program. Sandviken: Sandvikens kommun.
sandviken.se/sitevision/proxy/kommunpolitik/lokalaforeskrifterochstyrdokument.4.1a4512da14276e94fbc18ae.html/svid12_1a4512da14276e94fbc519a/1104548425/CMSFiles/policy_program_planer_och_riktlinjer/policy_program_planer_och_riktlinjer/kultur_och_fritidspolitisktprogram.pdf
- Sandvikens kommun (2018). Skillnader i livsvillkor och levnadsvanor i Sandvikens. Sandviken: Sandvikens kommun.
- Sandvikens kommun (2017). Översiktsplan för Sandvikens kommun 2030: samrådshandling, Sandviken: Sandvikens kommun.
- SFS 2010:800. Skollag. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800
- SFS 2013:801. Bibliotekslag. Stockholm: Kulturdepartementet.

- www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/bibliotekslag-2013801_sfs-2013-801
- Skolinspektionen. Skolinspektionens krav på skolbibliotek <https://www.skolinspektionen.se/sv/Rad-och-vagledning/Stallningstaganden/skolbibliotek/>
- Statistiska Centralbyrån. Sverige i siffror.
- www.sverigeisiffror.scb.se
- Svensk biblioteksförening & Svenska Unescorådet (2014). Bibliotekens internationella manifest. Stockholm: Svensk biblioteksförening.
- www.biblioteksforeningen.se/wp-content/uploads/2017/01/bibliotekens-internationella-manifest-webb-utskrift.pdf
- Svensk biblioteksförening (2015). För det demokratiska samhällets utveckling: Bibliotekslagen enligt lagstiftaren. Stockholm: Svensk biblioteksförening
- biblioteksforeningen.se/wp-content/uploads/2017/01/for-det-demokratiska-sam-web.pdf